

ANMELDELSE

RUSLANDS UNDERGANG 1917-1921

Bent Jensen: *Ruslands undergang: revolutioner og sammenbrud 1917-1921*. Gyldendal 2017. 526 s. ISBN 97887-02-24490-8.

Af **Bernadette Preben-Hansen**

I 1917 gik Rusland under – med Lenin. Det mener Jensen, og det mente mange i tiden. Sådan skrev den russiske forfatter Leonid Andrejev i et S.O.S. fra Finland i februar 1919: “Ved de, de allierede, hvad bolsjevikkerne er; de bolsjevikker, de selv har opfordret til konferencen på Prinseøerne, for der at kunne stifte fred mellem disse bolsjevikker og det forpinte Rusland, der takket være bolsjevismen er ved at forbløde sig til døde?” (Kbh. 1919). Andrejev havde imødeset februarrevolutionen, men så oktoberkuppet og bolsjevismen som “kaos og mørke, fremkaldt af krigen af sit skjulte gemme og rustet af den samme krig til at berede verdens undergang” (Kbh. 1919). Andrejev bad ved sit S.O.S. – forgæves – de vest-allierede om en militær intervention for at redde sit fædreland fra bolsjevikkerne.

Harald Scavenius fremlagde samme synspunkt ved fredskonferencen i Paris i januar 1919. Han var Danmarks gesandt i Petrograd fra 1912 indtil december 1918. Scavenius opfordrede – forgæves – de vest-allierede til en militær intervention. Scavenius’ analyse af bolsjevismen var klar: bolsjevikkerne afviste parlamentarismen, de undertrykte valgretten, forsamlings-, presse- og ytringsfriheden. De var hverken demokrater eller socialister, men anvendte socialistiske idéer som propaganda. Bolsjevikkerne havde nedlagt den grundlovgivende

forsamling – dumaen – og erstattet domstolene med revolutionære arbejdertribunaler. De stod svagt i den russiske befolkning, da arbejderne havde mistet tilliden til dem og bondestanden kun ville have fred til at dyrke jorden. “Proletariatets diktatur” var et militærdiktatur under Trotskij, der organiserede den røde hær ved at trække på lejetropper og rekruttere ved løfte om mad i et hungerplaget land. Verdensrevolutionen var en propagandakrig; det var en international klassekamp med borgerkrig som en nødvendig forudsætning. Det bolsjevikiske program kunne ikke realiseres uden en borgerkrig, altså klassekampen. Bolsjevikkerne var mestre i propaganda og styrede internationalt mod en verdensrevolution. Bolsjevismen måtte ikke nå Tyskland, for så ville Europa gå under, mente Scavenius; men det velorganiserede Tyskland var ikke i kaos som Rusland.

Bogens femten kapitler handler om gammel-Rusland og reform-Rusland 1861-1917, om Marx, Lenin og de russiske bolsjevikker, om revolutions-Rusland fra februarrevolutionen til oktoberkuppet 1917, om borgerkrigen og socialismens opbygning i Lenin-Rusland, om borgerkrigens militære fronter, om krigen på kultur- og kirkefronten, om sovjetregimets udenrigspolitik, om Danmarks officielle og uofficielle forbindelser med bolsjevik-Rusland, herunder om gesandten Harald Scavenius og

Dansk Røde Kors' Ruslandsmission; kort om Sovjetunionen indtil 1991, og endelig om den amerikanske, sovjetiske og vesteuropæiske historieskrivning om Sovjetunionen.

Borgerkrigen beskrives ofte som en militær konflikt mellem de røde og de hvide styrker 1918-1920, men Jensen skriver om borgerkrigen i en bredere forstand, med klassekampen, der begyndte i oktober 1917. Bolsjevikkerne vidste, at befolkningen ville være imod socialismen, og borgerkrigen – bag de militære fronter – varede til 1922.

Jensen gør op med det 20. århundredes store propagandamyte, den om arbejdernes, bøndernes og Ruslands "frihed" med Sovjetunionen. Borgerkrigen var ikke, mener Jensen, en konsekvens af kaos efter verdenskrigen, men en del af Lenins partiprogram. Dermed blev 1917 en katastrofe ikke alene for Rusland, men også for verden. De russiske revolutionære vidste, at socialismen ikke kunne realiseres i Rusland. Målet helliger midlet, mente bolsjevikkerne, der opererede med en helt usædvanlig hensynsløshed og forråelse. Den hvide terror i borgerkrigen blev tilsvarende rå om end mere tilfældig. Klassekampen, den røde terror, var forudsætningen for socialismen, da oppositionen skulle ryddes af vejen og samfundet nulstilles. Socialismen stavnsbandt bondebefolkningen, der atter blev livegne på Sovjetunionens statsbrug – i den socialistiske "friheds" navn.

Lenin kom til Rusland i april 1917 – med Karl Marx i bagagen. Lenin mente, at en socialistisk magterobring i Rusland ville udløse proletariatets opstand og en verdensrevolution, der ville befri hele verden fra kapitalismen. Den russisk-ortodokse kirke blev set som en hovedfjende, og den socialistiske kulturpolitik skulle eliminere befolkningens russisk-ortodokse kultur ved statsmonopoler, bogudrensninger og en censurinstitution fra 1918 (tsarens censur blev afskaffet i 1906). De socialistiske tiltag på samtlige livets fronter fra økonomi til familiepolitik var totalitære.

I februar 1917 måtte tsaren abdicere, et liberalt-demokratisk styre kom til magten, de

væbnede styrker gik snart i opløsning, og i oktober 1917 erobrede Lenin magten ved et militært kup. Bolsjevikkerne trak Rusland ud af verdenskrigen, men ind i borgerkrigen. Bolsjevismen, statssocialismen, var en politisk utopi, der kom til at koste mange millioner mennesker livet. Bolsjevikkerne nedkæmpede bondeopstande med militær magt, trak byens civile borgere ud på gaden og slog dem ihjel, fordi de var borgere. Bolsjevikkerne angreb befolkningens livsanskuelser og fornærede kirken: et ekstremt overgreb på bondebefolkningen.

Jensen skriver med nerve, han er med i begivenhederne, og det er læseren også. Læseren kan intet andet end at rystes over det 20. århundredes totalitære politiske idesystemer, der kom kravlende op af skyttegravene efter verdenskrigen. Bogen er ikke for begyndere i Ruslands historie; den er ikke nem at læse uden forkundskaber. Det er godt at se behandlingen af flere vinkler, der hidtil er oversete i dansk historieskrivning: Tysklands koloniseringstanker af Hviderusland og Ukraine for mad- og sultepaner; udenlandske militære enheders delvis utilsigtede tilstedeværelse indenfor Ruslands grænser som den tjekiske legion af fhv. krigsfanger; den polsk-sovjetiske krig, der stoppede verdensrevolutionens fremmarch mod Europa.

Særlig interessant er historien om den tjekiske legion, der i 1918 blev en reel militær trussel mod Moskva-regimet. Legionen var tjekiske og slovakiske krigsfanger fra Østrig-Ungarns væbnede styrker, der organiserede sig i Rusland – på hvid side. De hvide hære under fhv. tsaristiske officerer kæmpede på flere militære fronter, udisciplinerede og uden fælles politisk program. De vest-allierede hang i Nordrusland, Østersøregionen, ved Sortehavet og i Fjernøsten. Tjekkerne overtog kontrollen med den transsibiriske jernbane, livsnerven til Sibirien, og med byerne Penza, Samara, Tomsk og Omsk, men snart blev tjekkerne transporteret over Vladivostok til Vesteuropa.

Europa står i gæld til "miraklet ved Vistula", da polakkerne uventet vandt slaget ved Warszawa i august 1920. Polakkernes sejr forhindrede

drede Lenins verdensrevolution i at nå Tyskland. Lenin havde forventet, at de polske arbejdere ville slutte sig til bolsjevikernes arbejderrevolution, men deri tog han fejl. De polske arbejdere var katolikker, der ikke ville skifte kirken ud med fabrikken, og Polen var blevet fri af det russiske imperium under verdenskrigen. Polakkerne var patrioter for Polen, også arbejderne, der afviste den ateistiske russiske bolsjevisme. Den katolske kirke afviste socialismen, kommunismen som i pave Leo XIII's rundskrivelse om arbejderne og det sociale spørgsmål: *Rerum novarum* (1891). Leo XIII forsvarede fagforeningsretten og blev "arbejdernes pave".

Jensen viser et fotografi (s. 436) af den fhv. østrig-ungarske ambassade – på Sergievskaja, Chaykovskogo 10 – i Petrograd. Jensen skriver, at bygningen husede Dansk Røde Kors' kontor,

men det er ikke korrekt. Her lå det danske gesandtskab, afdeling B til varetagelse af de østrig-ungarske interesser i Rusland 1917-1918. DRK's kontor lå – på Millionnaja-gaden – overfor gesandtskabet, afdeling A. Den 2. juni 1919 blev DRK's medarbejdere arresteret af TjeKaen og fængslet, og dermed var DRK's rolle i Rusland forbi.

Bogen er veltilrettelagt og velskrevet, læselig for det bredere publikum og anbefales ej blot til læselyst. Den vidner om de totalitære politiske systemer – skabt ved samfundsradikalisering og styret ved statspropaganda – der dukkede op efter 1914-verdenskrigen for at ramle sammen i Den Store Fædrelandskrig 1941-1945. Ruslands historie 1917-1921 overgår enhver dansk-romantiseret "længsel mod skibskatastrofer og mod hærværk og pludselig død" (Tom Kristensen).